

ปัจจัยกำหนดการเข้าไม่ถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ

กัญญา อภิพรชัยสกุล^a เฉลิมพล แจ่มจันทร์^b

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษาของประชากรเด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปี ในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ โดยสำรวจเก็บข้อมูลครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ด้วยแบบสอบถามอย่างมีโครงสร้างจำนวน 402 ครอบครัว มีเด็กข้ามชาติช่วงอายุ 0-14 ปี ในการดูแล รวม 803 คน บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากโครงการวิจัยเรื่อง “ประชากรเด็กข้ามชาติ: การเลี้ยงดูการเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก”

ข้อค้นพบที่สำคัญ ในการเข้าถึงการศึกษาเด็กข้ามชาติพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกที่สำคัญ ได้แก่ การได้รับการจดทะเบียนการเกิด แผนของครอบครัวในการให้เด็กข้ามชาติอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอด หรือในประเทศไทยหลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป การรับรู้ของผู้ดูแลหลัก เกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาและการซื้อบัตรประกันสุขภาพสำหรับเด็กข้ามชาติ และความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก

คำสำคัญ: ประชากรเด็กข้ามชาติ ครอบครัวเด็กข้ามชาติ การเข้าถึงการศึกษา

^a นักปฏิบัติการวิจัย (ผู้ชำนาญการพิเศษ) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล E-mail: kanya.app@mahidol.ac.th

^b ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล Corresponding author

E-mail: chalemopol.cha@mahidol.ac.th

วันที่รับบทความ: 21 พฤศจิกายน 2562 วันที่แก้ไขบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2563 และวันตอบรับบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2563

Factors that Determine Access to Education among Migrant Children

Kanya Apipormchaisakul^a Chalernpol Chamchan^b

Abstract

This paper aims to study factors that determine access to education among migrant children aged 0-14 years old in families of migrant workers. This quantitative research is based on a structured survey data collected from 402 migrant families with a total of 803 children aged 0-14 years old. This paper is a part of a research project titled “Migrant Children Population: Contexts of Parenting, Access to Health Services and Education in Special Economic Zones (SEZ) Mae Sot, Tak Province”. Studying the access to education among migrant children shows key factors which have positive impact include being registered at birth, families planning to allow the children to live in Mae Sot District or Thailand after they turn 15 years old, awareness among the main caretakers regarding rights to education and the purchase of migrant children health insurance cards, and the main caretakers’ Thai language proficiency.

Key words: Migrant Children Population, Migrant Families, Access to Education

^a Researcher (Senior Professional Level), Institute for Population and Social Research, Mahidol University,
E-mail: kanya.app@mahidol.ac.th

^b Assistant Professor, Institute for Population and Social Research, Mahidol University, Corresponding author
E-mail: chalernpol.cha@mahidol.ac.th

Received: 21 November 2019, Revised: 6 February 2020, Accepted: 28 February 2020

เหตุผลสำคัญที่ต้องศึกษา

ปัจจุบันจำนวนแรงงานข้ามชาติที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยและทำงานในประเทศไทยจากประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงกลุ่มผู้ติดตามซึ่งจำนวนมากเป็นประชากรเด็กข้ามชาติ ยังคงไม่ทราบชัดถึงจำนวนที่แท้จริง งานศึกษาของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ทำการคาดประมาณจำนวนประชากรข้ามชาติ 3 สัญชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในปี 2558 คาดว่า มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 4.5 ล้านคน โดยในจำนวนนี้ 3.5 ล้านคน เป็นประชากรวัยแรงงาน ในขณะที่อีกประมาณ 1 ล้านคน เป็นกลุ่มผู้ติดตาม (Vapattanawong et al. 2016) อย่างไรก็ตาม ตัวเลขการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติและผู้ติดตาม ณ ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service Center: OSSC) ในปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีการรายงานอยู่ที่ 1.2 ล้านคน ในจำนวนนี้มีเพียงประมาณ 24,000 คน ที่เป็นกลุ่มผู้ติดตามและกลุ่มประชากรเด็กข้ามชาติ จำนวนการจดทะเบียนของกลุ่มผู้ติดตามและกลุ่มประชากรเด็กข้ามชาติลดลงอย่างมาก จากตัวเลขที่มีการรายงานจากการจดทะเบียน ในปี พ.ศ. 2557 และ 2558 ซึ่งมีจำนวน 93,000 คน และ 39,000 คน ตามลำดับ (Chamchan & Apipomchaisakul, 2016) จำนวนแรงงานข้ามชาติ 3 สัญชาติ ที่ได้ผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ (nationality verification: NV) รวมกับจำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานภายใต้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างประเทศไทยและ 3 ประเทศเพื่อนบ้าน ในปี พ.ศ. 2560 มีการรายงานตัวเลขอยู่ที่ 0.9 และ 0.44 ล้านคน ตามลำดับ (Office of Foreign Workers Administration, 2017) ซึ่งเมื่อรวมกับจำนวนแรงงานข้ามชาติที่ได้ดำเนินการจดทะเบียน ณ ศูนย์จดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (OSSC) จะได้ตัวเลขประชากรข้ามชาติรวมอยู่ที่โดยประมาณ 2.55 ล้านคน เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าประชากรข้ามชาติทั้งกลุ่มที่เป็นแรงงานและกลุ่มที่เป็นผู้ติดตาม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชากรเด็ก ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยไม่มี เอกสารน่าจะยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ในปี 2559 (Chamchan et al. 2016) ได้สำรวจประชากรเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) ในพื้นที่ 3 จังหวัดของประเทศไทยที่มีการอาศัยอยู่ของแรงงานข้ามชาติและกลุ่มผู้ติดตามในจำนวนที่สูง ได้แก่ พื้นที่จังหวัดตาก (อำเภอแม่สอด) จังหวัดชุมพร และจังหวัดระนอง ในภาพรวมพบว่าเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ ประมาณ 3 ใน 4 เกิดในประเทศไทย อีกหนึ่งในสี่ เกิดในประเทศต้นทางและอพยพตามพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทย ในจำนวนนี้สัดส่วนของเด็กที่ได้รับการจดทะเบียนการเกิดยังอยู่ในสัดส่วนที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะในแต่ละพื้นที่อยู่ที่ประมาณร้อยละ 70-80 ซึ่งหมายความว่า มีเด็กจำนวนมากที่ไม่มีเอกสารสำคัญในการยืนยันสถานะบุคคลและตัวตน ซึ่งในระยะยาวอาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงบริการและสิทธิในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษา พบว่า การศึกษากลุ่มเด็กข้ามชาติอายุ 7-14 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ควรเข้าถึงการศึกษาระดับพื้นฐาน ประมาณ 4 ใน 5 ของเด็กสามารถเข้าถึงการศึกษาก่อนหรือกำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษาซึ่งถือเป็นตัวเลขที่ดีกว่าตัวเลขที่รายงานจากการศึกษาของ Save The Children ที่คาดว่าประมาณร้อยละ 60 ของเด็กข้ามชาติไม่ได้เข้าเรียนหรือไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาคือได้ (Save the Children, 2014) อย่างไรก็ตามการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติโดยส่วนใหญ่เป็นการเรียนที่ศูนย์เรียนรู้ หรือ learning center ที่จัดขึ้นโดยองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ซึ่งมีความ

หลากหลายในเรื่องหลักสูตรและภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอน มากกว่าเป็นการศึกษาในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาด้วยหลักสูตรของไทย

การเลี้ยงดูเด็กข้ามชาติเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการไม่เข้าเรียนหรือศึกษาในโรงเรียนไทยของเด็กข้ามชาติ จากการศึกษาที่ผ่านมา (สุริย์พร พันพิ่ง และคณะ 2557, Chamchan et al. 2016) พบว่า เด็กข้ามชาติจำนวนมากที่เกิดในประเทศไทยเมื่อมีอายุได้ประมาณ 3-4 ขวบ จะถูกส่งกลับไปเลี้ยงดูโดยครอบครัวในประเทศต้นทาง จนมีอายุประมาณหนึ่ง ที่สามารถดูแลตนเองหรือช่วยครอบครัวทำงานได้ก็จะถูกส่งกลับมาอยู่กับครอบครัวพ่อแม่ในประเทศไทย หรือ ในอีกลักษณะหนึ่งเด็กอาจจะถูกเลี้ยงดูในประเทศไทยจนมีอายุเข้าสู่วัยเรียน จะถูกส่งกลับไปอยู่ประเทศต้นทางทำให้พ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ต้องการที่จะส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนไทยที่มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของไทยและใช้ภาษาไทยเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงดู ระหว่างการเลี้ยงดูในประเทศต้นทางและในประเทศไทยเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนไทยหรือในศูนย์เรียนรู้ หรือ การไม่ได้รับการศึกษาเลยของเด็กข้ามชาติ

พื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะพิเศษ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม มีทั้งคนพื้นเมือง มีกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น กลุ่มผู้ลี้ภัย รวมถึงกลุ่มประชากรข้ามชาติที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งที่มาในลักษณะอยู่อาศัยระยะยาว อยู่อาศัยระยะสั้น เพื่อที่จะเคลื่อนย้ายไปสู่จังหวัดอื่นภายในประเทศไทย รวมถึงกลุ่มที่มีการเคลื่อนย้ายไปกลับระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน อาศัยและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ทำให้พื้นที่อำเภอแม่สอดมีทั้งโอกาสและความท้าทายในหลายเรื่องเกี่ยวกับการจัดการและดูแลกลุ่มประชากรข้ามชาติในพื้นที่ ซึ่งที่ผ่านมา พื้นที่อำเภอแม่สอดก็เป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจจากความพยายามขององค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่ได้พัฒนานโยบายและรูปแบบในการจัดการดูแลกลุ่มแรงงานข้ามชาติ รวมถึงกลุ่มเด็กข้ามชาติในหลายเรื่องที่มีความสำคัญ จนได้รับการยกย่องเป็น “แม่สอดโมเดล” ในหลายเรื่อง เช่น โมเดลในการจัดการแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ โมเดลในการส่งเสริมการเข้าถึงการจดทะเบียนการเกิด และการส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ เป็นต้น

อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นพื้นที่ 1 ใน 10 พื้นที่ที่ได้รับประกาศจัดตั้งเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 (ระยะแรก ในพื้นที่ 10 อำเภอของ 5 จังหวัดชายแดน ได้แก่ จังหวัดตาก สระแก้ว ตราด มุกดาหารและ สงขลา และระยะที่สอง ในพื้นที่ 13 อำเภอ ของ 5 จังหวัดชายแดน ได้แก่ จังหวัดหนองคาย นครราชสีมา เชียงราย นครพนมและกาญจนบุรี) ซึ่งนโยบายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนให้เป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสร้างความเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) เกิดการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค แก้ปัญหาความมั่นคง ยกระดับคุณภาพชีวิตและพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น การพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่สอดไปสู่การเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เกิดขึ้นพร้อมกับการดำเนินการมาตรการที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น โดยเฉพาะในการส่งเสริมการลงทุนด้วยการให้สิทธิประโยชน์และการผ่อนปรนเงื่อนไขต่าง ๆ แก่นักลงทุน คาดว่าจะทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจและ

การจ้างงานในพื้นที่ ที่จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งรวมถึงการจ้างงานแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรข้ามพรมแดนที่มีพลวัตสูงขึ้น นำไปสู่ประเด็นที่เป็นทั้งโอกาสและความท้าทายเกี่ยวกับผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาในพื้นที่ ซึ่งจำเป็นต้องมีการคาดการณ์ ทำความเข้าใจ เพื่อเตรียมการและวางแผนรับมือในหลายเรื่อง การพัฒนาพื้นที่เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในบริบทและการเลี้ยงดูประชากรเด็กข้ามชาติในพื้นที่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพการย้ายถิ่นและการทำงาน รวมถึงอนามัยเจริญพันธุ์ของพ่อแม่ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ การเข้าถึงหลักประกันและบริการทางสุขภาพที่จำเป็น ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการวางแผนและการตัดสินใจของพ่อแม่แรงงานข้ามชาติเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กข้ามชาติ การทำความเข้าใจและทำการศึกษาเพื่อให้มีองค์ความรู้ รวมถึงฐานข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ จะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดทิศทางการนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเข้าถึงและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กข้ามชาติที่เกิด อาศัยและเติบโตในประเทศไทย โดยเฉพาะในเรื่องการเข้าถึงการศึกษาในระดับปฐมวัยและประถมศึกษาซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากหากพิจารณาในมุมมองของการพัฒนาคุณภาพคนและทุนมนุษย์

ที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับประชากรข้ามชาติในประเทศไทยค่อนข้างให้ความสำคัญกับกลุ่มที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานหรือกลุ่มแรงงานข้ามชาติ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่และมีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรงกับการย้ายถิ่นข้ามชาติเข้ามาอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทย ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับประชากรข้ามชาติกลุ่มเด็กที่เกิดหรือติดตามพ่อแม่ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ยังมีอยู่ค่อนข้างน้อยและจำกัด หากพิจารณาตามแนวทางการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย ซึ่งกำหนดระยะเวลาจำนวนปีที่แรงงานข้ามชาติสามารถทำงานในประเทศไทยได้ตามใบอนุญาตในการทำงานหรือ work permit ที่กำหนดเป็นระยะเวลาสูงสุดเพียง 4 ปี ประชากรเด็กข้ามชาติที่ย้ายถิ่นติดตามพ่อแม่แรงงาน หรือเกิดและเติบโตในประเทศไทยน่าจะมีจำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริง งานศึกษาที่มีการสำรวจภาคสนามในช่วงที่ผ่านมา พบว่า แรงงานข้ามชาติจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนรอยต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน มีระยะเวลาในการข้ามชาติมาและอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยเฉลี่ยนานหลายปี บางงานศึกษาระยะเวลาของการอาศัยอยู่ในประเทศเฉลี่ยแล้วยาวนานเป็น 10 ปี (อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และคณะ, 2557) ในระหว่างที่อาศัยทำงานอยู่ในประเทศไทย แรงงานข้ามชาติจำนวนมากแต่งงานสร้างครอบครัวและมีบุตรที่เกิดและเติบโตอยู่ในประเทศ จากข้อเท็จจริงตรงนี้ทำให้เชื่อได้ว่า จำนวนประชากรเด็กข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศน่าจะมีตัวเลขที่สูงอยู่พอสมควร ซึ่งยังไม่มีแหล่งข้อมูลที่สามารถยืนยันจำนวนที่แน่ชัดได้

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้จะทำให้ทราบถึง ปัจจัยอะไรที่มีอิทธิพลการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ และทราบถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและจัดการพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่ค้ำนึ่งถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประชากรเด็กข้ามชาติอย่างเหมาะสม

ระเบียบวิธีการศึกษา

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ประชากรเด็กข้ามชาติ: การเลี้ยงดู การเข้าถึง บริการสุขภาพและการศึกษา ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก” โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามกับครอบครัวแรงงานข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ดำเนินการสำรวจเก็บข้อมูลครอบครัวแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ ด้วยแบบสอบถามอย่างมีโครงสร้าง (structured questionnaire) โดยพนักงานสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นข้อคำถามหลัก ๆ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน ครอบครัวแรงงานข้ามชาติและสมาชิกครอบครัว เช่น เพศ อายุ การทำงาน การมีเอกสารประจำตัว ประวัติการย้ายถิ่น และลักษณะการอยู่อาศัยในประเทศไทย เป็นต้น สำหรับเด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปี มีคำถามหลัก เช่น สถานที่เกิด การได้รับเอกสารรับรองและการจดทะเบียนการเกิด หลักประกันสุขภาพ การศึกษา และการเลี้ยงดู การคำนวณตัวอย่างในพื้นที่ใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรยามาเน่ (Yamane's formula) ซึ่งได้จำนวนตัวอย่างที่เหมาะสมประมาณ 250 ถึง 400 คน เพื่อเป็นตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย การศึกษานี้จึงกำหนดการสำรวจเก็บข้อมูลจากครอบครัวประชากรข้ามชาติ จำนวน 400 ครอบครัว การเก็บข้อมูลภาคสนามกระทำโดยผู้ควบคุมงานสนามและพนักงานสัมภาษณ์ที่สามารถสื่อสารภาษาเมียนมาได้ โดยผ่านการอบรมให้ความเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดของคำถามที่อยู่ในแบบสอบถามอย่างถี่ถ้วน และแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษานี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ COA. No. 2018/10-307

นิยามศัพท์เฉพาะ

- **ประชากรเด็กข้ามชาติ** ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ประชากรเด็กอายุระหว่าง 0-14 ปี ที่ไม่มีสัญชาติไทยอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก กับครอบครัวที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ย้ายถิ่นจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเมียนมา
- **ครอบครัวแรงงานข้ามชาติ** หมายถึง ครอบครัวแรงงานที่ไม่มีสัญชาติไทย ย้ายถิ่นจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเมียนมา เข้ามาอาศัยและทำงานอยู่ในพื้นที่ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน
- **การเข้าถึงการศึกษา** หมายถึง สถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติระหว่างที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งจำแนกเป็น ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียน ได้รับการศึกษาหรือเรียนในไทยในศูนย์ และได้รับการศึกษาหรือเรียนในโรงเรียนไทย

ผลการศึกษา

การเก็บข้อมูลจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติได้จำนวน 402 ครอบครัว ได้สมาชิกเป็นเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) จำนวน 803 คน คุณลักษณะทั่วไปของเด็กข้ามชาติ พบว่า สัดส่วนด้านเพศเป็นเด็กชายและเด็กหญิงพอๆ กัน (ร้อยละ 49.7 และ 50.3 ตามลำดับ) ด้านอายุเด็กข้ามชาติ การศึกษานี้

แบ่งกลุ่มอายุเด็กข้ามชาติ ออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) ก่อนวัยเรียน อายุ 0-5 ปี 2) ประถมศึกษาตอนต้น อายุ 6-11 ปี และ 3) ประถมศึกษาตอนปลาย อายุ 12-14 ปี การศึกษานี้เด็กส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 6-11 ปี (ร้อยละ 43.1) รองลงมาคือ ในช่วงอายุ 0-5 ปี (ร้อยละ 36.5) และ ในช่วงอายุ 12-14 ปี (ร้อยละ 20.4) มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 7.23 ปี ด้านสถานที่เกิดของเด็กข้ามชาติการพบว่าเด็กส่วนใหญ่ กว่าร้อยละ 76.2 เกิดในประเทศไทย สำหรับการจดทะเบียนการเกิด เด็กข้ามชาติที่ไม่ได้เกิดในไทยจำนวน 185 คน ในจำนวนนี้พบว่า ร้อยละ 53.5 ได้จดทะเบียนการเกิด ส่วนเด็กข้ามชาติที่เกิดในไทยจำนวน 612 คน ในจำนวนนี้พบว่า ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 73.7 ได้จดทะเบียนการเกิด นอกจากนี้ เด็กข้ามชาติทั้งที่เกิดและไม่ได้เกิดในไทยจำนวน 803 คน ในจำนวนนี้ พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 68.5 ได้จดทะเบียนการเกิด ข้อมูลด้านสุขภาพของเด็กข้ามชาติ พบว่า เกี่ยวกับโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัวแต่กำเนิดพบน้อยมาก โดยพบเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้น เช่นเดียวกับความพิการของเด็กข้ามชาติพบน้อยมากเช่นเดียวกัน เพียงร้อยละ 0.3 เท่านั้น สำหรับการมีปัญหาค่าเรียนรู้อหรือพัฒนาการล่าช้าพบไม่มากนักเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้น ในส่วนของแผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็กข้ามชาติหลังจากอายุ 15 ปี ขึ้นไป พบว่าครอบครัวเด็กข้ามชาติส่วนใหญ่มีแผนที่จะให้เด็กข้ามชาติอาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดประเทศไทยถึงร้อยละ 71.5 รองลงมาคืออยู่ในเมียนมาร์ร้อยละ 17 นอกจากนี้พบว่ากว่าร้อยละ 11.5 ยังไม่ได้มีการวางแผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็กข้ามชาติ

การศึกษาของเด็กข้ามชาติ การศึกษานี้จำแนกสถานภาพการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติออกเป็น 3 สถานภาพ ได้แก่ 1) ไม่ได้กำลังศึกษา 2) กำลังศึกษาในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน และ 3) กำลังศึกษาในโรงเรียนไทย จากผลการสำรวจในภาพรวม พบว่า เด็กข้ามชาติร้อยละ 30.3 ไม่ได้กำลังศึกษา สัดส่วนกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติที่กำลังศึกษาในศูนย์เรียนรู้สูงกว่ากลุ่มที่กำลังศึกษาในโรงเรียนไทยเล็กน้อย โดยมีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 37.1 และ 32.6 ตามลำดับ ในกลุ่มเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้กำลังศึกษา ไม่ใช่ทั้งหมดที่จะมีสาเหตุมาจากการไม่สามารถเข้าถึงการศึกษได้ แต่อาจมาจากช่วงอายุที่ยังไม่เหมาะสมหรือจำเป็นต้องเข้ารับการศึกษา โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกณฑ์อายุของการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทย (ซึ่งกำหนดเป็นในช่วงอายุย่างเข้าปีที่ 7 ของเด็ก หรือ ในช่วงอายุ 6 ปี) เมื่อจำแนกเด็กข้ามชาติตามกลุ่มอายุ 0-5 ปี (ระดับการศึกษาปฐมวัยหรือก่อนประถมศึกษา) อายุ 6-11 ปี (ระดับการศึกษาประถมศึกษา) และอายุ 12-14 ปี (ระดับศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น) พบว่า สัดส่วนของเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้กำลังศึกษา ในช่วงอายุ 0-5 ปี สูงถึงร้อยละ 72.7 ขณะที่ในช่วงอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปี มีเพียงประมาณร้อยละ 4 และ 9.8 ตามลำดับ เด็กข้ามชาติในช่วงอายุ 6-11 ปีและ 12-14 ปี ที่กำลังศึกษามีสัดส่วนของกลุ่มที่กำลังศึกษาในศูนย์เรียนรู้ สูงกว่ากลุ่มที่กำลังศึกษาในโรงเรียนไทยอยู่พอสมควร ตรงข้ามกับเด็กในช่วงอายุ 0-5 ปีที่กำลังศึกษา ที่พบว่าเป็นการศึกษาในโรงเรียนไทยสูงกว่าการศึกษาในศูนย์เรียนรู้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สถานภาพการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ (อายุ 0-14 ปี) (n=803 คน)

สถานภาพการศึกษา	เด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปี							
	อายุ 0-5 ปี		อายุ 6-11 ปี		อายุ 12-14 ปี		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้กำลังศึกษา	213	72.7	14	4.0	16	9.8	243	30.3
กำลังศึกษา (ศูนย์เรียนรู้)	34	11.6	184	53.2	80	48.8	298	37.1
กำลังศึกษา (โรงเรียนไทย)	46	15.7	148	42.8	68	41.5	262	32.6
รวม	293	100	346	100	164	100	803	100

ปัจจัยกำหนดในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ

ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ ปัจจัยด้านอายุ การศึกษานี้จำแนกเด็กข้ามชาติตามกลุ่มอายุ ออกเป็น 3 กลุ่มอายุ ได้แก่ 0-5 ปี 6-11 ปี และ 12-14 ปี ซึ่งเป็นการจำแนกช่วงอายุตามระดับการศึกษาในกลุ่มแรกเป็นช่วงการศึกษาระดับปฐมวัย หรือ ก่อนประถมศึกษา กลุ่มที่ 2 เป็นช่วงการศึกษาระดับประถมศึกษา และกลุ่มที่ 3 เป็นช่วงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติทั้งหมด 803 คน พบว่า เด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 293 คน อายุ 6-11 ปี มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 346 คน และอายุ 12-14 ปี มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 164 คน เกี่ยวกับสถานภาพการศึกษา พบว่าถึงประมาณ 3 หรือ 4 ของเด็กข้ามชาติอายุ 0-5 ปี ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียนหนังสือ ทั้งในโรงเรียนไทยหรือศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน จากจำนวนกลุ่มข้ามชาติอายุ 0-14 ปีทั้งหมดที่ไม่ได้กำลังศึกษาจำนวน 243 คน อยู่ในช่วงอายุ 0-5 ปี มากถึง 213 คน หรือ เกือบร้อยละ 90

ปัจจัยสำคัญมาจากอายุของเด็กข้ามชาติซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายอายุ พบว่าในช่วงอายุ 0-5 ปี เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่ได้กำลังเรียนหนังสือ แต่ในช่วงอายุ 4-5 ปีสัดส่วนกลุ่มที่ได้รับการศึกษาและในหนังสือเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ ร้อยละ 51.7 และ 66 ตามลำดับ โดยในสัดส่วนที่สูงกว่าเล็กน้อยเป็นการเรียนระดับปฐมวัยหรือการประถมศึกษาในโรงเรียนไทยมากกว่า ในศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากการเข้าถึงการศึกษาของเด็กในช่วงวัยนี้ (0-5 ปี) ขึ้นอยู่กับปัจจัยอายุของเด็กเป็นหลัก การวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลต่อการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติในการศึกษานี้ จึงปรับให้ครอบคลุมเฉพาะกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติ อายุ 6-14 ปี เท่านั้น ซึ่งถือเป็นช่วงอายุในระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานภาพการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเด็กข้ามชาติอายุ 6-14 ปี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 510 คน พบว่ามีเพียง 30 คนเท่านั้นที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทยหรือศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน สะท้อนให้เห็นว่า

เด็กข้ามชาติในช่วงอายุ 6-14 ปี สามารถเข้าถึงการศึกษาในประเทศไทยได้มากถึงร้อยละ 94.1 โดยในกลุ่มที่เข้าถึงการศึกษา มากกว่าครึ่งเป็นการรับการศึกษาที่ศูนย์เรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา ตัวแปรต้นที่คาดว่าจะ

ว่าเป็นปัจจัยกำหนดประกอบด้วยตัวแปร 5 ปัจจัย ได้แก่

1) ปัจจัยคุณลักษณะเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร อายุเด็กข้ามชาติ จำแนกเป็นกลุ่มอายุ 0-5 ปี 6-11 ปี และ 12-14 ปี โดยในการวิเคราะห์ปัจจัยการเข้าถึงการศึกษาจะมีเพียงกลุ่มอายุ 6-11 ปี และ 12-14 ปีเท่านั้น เพศเด็กข้ามชาติ จำแนกเป็น เด็กชายและเด็กหญิง สถานที่เกิด จำแนกเป็น เกิดในไทยและไม่ได้เกิดในไทย การจดทะเบียนการเกิด จำแนกเป็นไม่ได้จดทะเบียนการเกิดรวมไม่ทราบ และจดทะเบียนการเกิด แผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็ก (หลังอายุ 15 ปีขึ้นไป) จำแนกเป็น ไม่ใช่ในประเทศไทยและในแม่สอดหรือในประเทศไทย

2) ปัจจัยคุณลักษณะครอบครัวเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร ชาติพันธุ์ของครอบครัว จำแนกเป็น พม่า กะเหรี่ยง บังคลาเทศ มอญและชาติพันธุ์อื่น ๆ ศาสนา จำแนกเป็น พุทธและไม่ใช่พุทธ (คริสต์อิสลามฮินดูและศาสนาอื่น ๆ) รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (จำแนกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ต่ำกว่า 1,000 บาท 1,000-1,999 บาท 2,000-2,999 บาท และ 3,000 บาทขึ้นไป) จำนวนเด็กข้ามชาติ อายุ 0-14 ปีในครอบครัว (จำแนกเป็น 1 คน 2 คน 3 คน และ 4 คนขึ้นไป)

3) ปัจจัยการย้ายถิ่นของครอบครัวเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร วิธีการย้ายถิ่นมาประเทศไทย จำแนกเป็น ย้ายถิ่นมาด้วยตนเอง ได้รับความช่วยเหลือจากญาติเพื่อนหรือนายหน้า และด้วยวิธีอื่น (รวมไม่ทราบและไม่ตอบ) การย้ายถิ่นในประเทศไทย จำแนกเป็น ไม่เคยย้าย เคยย้าย 1 ครั้ง เคยย้าย 2 ครั้ง และเคยย้ายมากกว่า 2 ครั้ง แผนการย้ายถิ่นกลับประเทศในอนาคต จำแนกเป็น ภายใน 2 ปีนี้ ภายใน 3-5 ปีนี้ ไม่มีแผนกลับประเทศ และยังมีไม่มีแผน การติดต่อกับครอบครัวในประเทศต้นทาง จำแนกเป็น ไม่มีญาติหรือไม่ได้ติดต่อ อย่างน้อย 1-2 ครั้งต่อเดือน และน้อยกว่า 1-2 ครั้งต่อเดือน ระดับการบูรณาการเข้ากับสังคมไทย จำแนกเป็น ไม่เลย น้อย ปานกลาง และมาก

4) ปัจจัยคุณลักษณะผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ ประกอบด้วยตัวแปร อายุของผู้ดูแลหลัก จำแนกเป็น น้อยกว่า 35 ปี 35-44 ปี และ 45 ปีขึ้นไป การศึกษาสูงสุดของผู้ดูแลหลัก จำแนกเป็น ไม่ได้เรียน ประถมศึกษาในเมียนมา มัธยมศึกษาในเมียนมา และเรียนในไทยหรือการศึกษารูปแบบอื่น ๆ อาชีพ จำแนกเป็นมีงานทำ (มีรายได้) รองานตามฤดูกาล ว่างานหรือเกษียณ และแม่บ้านหรือดูแลคนในครอบครัว การมีเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทย จำแนกเป็น ไม่มีเอกสาร มีหนังสือเดินทางหรือหนังสือเดินทางชั่วคราว มีเอกสารจดทะเบียนแรงงาน มีใบรับรองที่ออกโดยผู้ใหญ่บ้าน และมีบัตรแรงงานไปกลับตามมาตรา 64 การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ จำแนกเป็น มีและไม่มีหรือเคยมี การมีหลักประกันสุขภาพ จำแนกเป็น ไม่มีและมี ความสามารถในการใช้ภาษาไทย จำแนกเป็น ดีหรือดีมาก ปานกลาง เล็กน้อยหรือไม่ได้เลย การรับรู้สิทธิ์ในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา หรือสิทธิ์ในการซื้อบัตรประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติ

การวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติใช้เทคนิควิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกแบบทวิ (Binary Logistics Regression Analysis) โดยตัวแปรตามการเข้าถึงการศึกษา ได้แก่ “ตัวแปรสถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติ” จำแนกเป็น กำลังศึกษาในศูนย์เรียนรู้ (กลุ่มอ้างอิง) และกำลังศึกษาในโรงเรียนไทย จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิเคราะห์รวม 480 คน

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์แบบทวิ ปัจจัยกำหนดการเข้าถึงการศึกษา

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)
1. คุณลักษณะเด็กข้ามชาติ	
เพศ	
เด็กชาย (อ้างอิง)	1.00
เด็กหญิง	1.27 (0.73-2.23)
อายุ	
0-5 ปี	
6 - 11 ปี	1.00 (อ้างอิง)
12 - 14 ปี	1.00 (0.51-1.97)
สถานที่เกิด	
เกิดในไทย (อ้างอิง)	1.00
ไม่ได้เกิดในไทย	0.61 (0.27-1.40)
การจดทะเบียนการเกิด	
ไม่ได้จดทะเบียน/ไม่ทราบ (อ้างอิง)	1.00
จดทะเบียน	1.89 (0.99-3.62) *
แผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของของเด็ก (หลังจากอายุ 15 ปี ขึ้นไป)	
ไม่ใช่ในไทย (อ้างอิง)	1.00
ในแม่สอด/ในประเทศไทย	8.21 (3.52-19.18)***
2. คุณลักษณะครอบครัวเด็กข้ามชาติ	
ชาติพันธุ์	
พม่า (อ้างอิง)	1.00
กะเหรี่ยง	0.55 (0.24-1.28)

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)
บังคลาเทศ มอญ อื่น ๆ	2.30 (0.42-12.66) 0.20 (0.05-0.76) ** 0.82 (0.17-3.85)
ศาสนา พุทธ (อ้างอิง) ไม่ใช่พุทธ (คริสต์ อิสลาม ฮินดูอื่น ๆ)	1.00 0.20 (0.08-0.53) ***
รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน ต่ำกว่า 1,000 บาท (อ้างอิง) 1,000-1,999 บาท	1.00 1.01 (0.41-2.47)
2,000-2,999 บาท 3,000 บาทขึ้นไป จำนวนเด็กข้ามชาติ (0-14) ในครอบครัว	0.92 (0.33-2.58) 1.94 (0.62-6.08)
1 คน (อ้างอิง) 2 คน 3 คน	1.00 1.36 (0.55-3.33) 4.24 (1.45-12.43) ***
4 คนขึ้นไป	3.11 (0.95-10.20)*
3. ปัจจัยการย้ายถิ่นครอบครัวเด็กข้ามชาติ	
วิธีการย้ายถิ่นมาประเทศไทย มาด้วยตนเอง (อ้างอิง) ความช่วยเหลือจากญาติ พี่น้อง นายหน้า อื่น ๆ ไม่ทราบ ไม่ตอบ	1.00 0.89 (0.44-1.79) 0.71 (0.24-2.12)
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย 0-4 ปี (อ้างอิง) 5-9 ปี 10-14 ปี 15-19 ปี 20 ปีขึ้นไป	1.00 0.59 (0.19-1.86) 0.20 (0.06-0.68) ** 0.28 (0.07-1.18) * 2.09 (0.40-10.73)
การย้ายถิ่นในประเทศไทย ไม่เคยย้าย (อ้างอิง)	1.00

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)
เคยย้าย 1 ครั้ง เคยย้าย 2 ครั้ง เคยย้ายมากกว่า 2 ครั้ง แผนการย้ายถิ่นกลับประเทศในอนาคต ภายใน 2 ปีนี้ (อ้างอิง) ภายใน 3-5 ปีนี้ ไม่มีแผนกลับประเทศ ยังไม่มีแผน การติดต่อกับครอบครัวในประเทศต้นทาง ไม่มีญาติ/ไม่ได้ติดต่อ (อ้างอิง) อย่างน้อย 1-2 ครั้งต่อเดือน น้อยกว่า 1-2 ครั้งต่อเดือน	1.46 (0.58-3.67) 0.52 (0.18-1.47) 0.65 (0.24-1.73) 1.00 1.87 (0.18-19.31) 1.73 (0.18-16.20) 0.71 (0.07-6.86) 1.00 0.63 (0.27-1.37) 0.73 (0.34-1.59)
ระดับการบูรณาการเข้ากับสังคมไทย ไม่เลย (อ้างอิง) น้อย ปานกลาง มาก	1.00 1.92 (0.68-5.38) 3.86 (1.23-12.16) ** 2.77 (1.04-7.39)**
4. คุณลักษณะผู้ดูแลหลักเด็กข้ามชาติ	
อายุของผู้ดูแล < 35 ปี (อ้างอิง) 35 – 44 ปี 45 ปีขึ้นไป การศึกษาสูงสุด ไม่ได้เรียน (อ้างอิง) ประถมศึกษา (เมียนมา) มัธยมศึกษา (เมียนมา) เรียนในไทยและอื่น ๆ อาชีพ มีงานทำ (มีรายได้) (อ้างอิง)	1.00 2.20 (1.06-4.56) ** 0.74 (0.31-1.77) 1.00 1.59 (0.38-5.88) 2.75 (0.66-11.50) 2.98 (0.45-19.74) 1.00

ตัวแปรต้น	การศึกษาของเด็กข้ามชาติ (กำลังศึกษา: โรงเรียนไทย) (กลุ่มอ้างอิง: กำลังศึกษา: ศูนย์เรียนรู้) Odds ratio (95% CI)
รองานตามฤดูกาล ว่างงาน เกษียณ แม่บ้าน ดูแลคนในครอบครัว การมีเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทย ไม่มีเอกสาร (อ้างอิง) หนังสือเดินทาง/หนังสือเดินทางชั่วคราว เอกสารจดทะเบียนแรงงาน ใบรับรองที่ออกโดยผู้ใหญ่บ้าน บัตรแรงงานไป-กลับ (มาตรา 64)	0.33 (0.14-0.80) ** 0.07 (0.01-0.35) ** 0.55 (0.24-1.27) 1.00 1.17 (0.30-4.61) 0.52 (0.14-2.00) 0.92 (0.08-0.53) 0.15 (0.05-0.44) ***
การมีใบอนุญาตทำงานที่ยังไม่หมดอายุ มี (อ้างอิง) ไม่มี/เคยมี การมีหลักประกันสุขภาพ ไม่มี (อ้างอิง) มี ความสามารถในการใช้ภาษาไทย ดี/ดีมาก (อ้างอิง) ปานกลาง เล็กน้อย/ไม่ได้เลย การรับรู้สิทธิ์ในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน/ ข้อบัตรประกันสุขภาพของเด็กข้ามชาติ ไม่รู้ (อ้างอิง) รู้	1.00 3.58 (0.97-13.20) * 1.00 1.26 (0.49-3.24) 1.00 0.59 (0.16-2.18) 0.32 (0.10-1.04) * 1.00 8.20 (0.94-71.34)*
n (จำนวนกลุ่มตัวอย่าง) -2 log likelihood Nagelkerke R ² Omnibus Tests p-value Hosmer and Lameshow Test p-value	480 คน 363.770 0.617 0.000 0.161

หมายเหตุ: 1) * p-value<0.1 **p-value<0.05 ***p-value<0.01; 2) เพื่อตรวจสอบโอกาสในการเกิดปัญหา multi-collinearity หรือ การมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นในโมเดลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคู่ความสัมพันธ์ของตัวแปรต้น ได้ถูกวิเคราะห์ และพบว่า เกือบทุกคู่ตัวแปร มีความสัมพันธ์ต่อกันในระดับที่ต่ำโดยมีค่าสหสัมพันธ์ Pearson's Correlation ต่ำกว่า 0.3 (โดยมี 6 คู่ความสัมพันธ์ที่มีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.3 ถึง 0.45 แต่ไม่มีคู่ความสัมพันธ์ใดที่มีค่าสหสัมพันธ์สูงกว่า 0.5)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อสถานภาพการศึกษาของเด็กข้ามชาติระหว่างในโรงเรียนไทย และในศูนย์เรียนรู้มีทั้งสิ้น 13 ตัวแปร ได้แก่

- 1) **ตัวแปรการจดทะเบียนการเกิดของเด็กข้ามชาติ** เด็กข้ามชาติที่จดทะเบียนการเกิด ไม่ว่าจะเกิดในประเทศไทยหรือในประเทศต้นทาง มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยเมื่อเทียบกับศึกษาในศูนย์เรียนรู้สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ไม่ได้จดทะเบียนการเกิดหรือไม่ทราบสถานภาพการจดทะเบียนการเกิด
- 2) **ตัวแปรแผนเกี่ยวกับสถานที่อาศัยของเด็กหลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป** เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก มีแผนให้อาศัยอยู่ในแม่สอด หรือในประเทศไทย มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยเมื่อเทียบกับการศึกษาในศูนย์เรียนรู้สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีแผนให้ย้ายกลับไปอาศัยที่ประเทศต้นทางหรือที่อื่นที่ไม่ใช่ประเทศไทย
- 3) **ตัวแปรชาติพันธุ์ของครอบครัว** เด็กข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์มอญ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยน้อยกว่าเด็กข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์อื่น
- 4) **ตัวแปรศาสนา** เด็กข้ามชาติที่ครอบครัวนับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย น้อยกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ
- 5) **ตัวแปรจำนวนเด็กข้ามชาติ 0-14 ปีในครอบครัว** เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีเด็กอายุ 0-14 ปี ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีจำนวนเด็กข้ามชาติ 2 คนลงไป
- 6) **ตัวแปรระยะเวลาที่ครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศไทย** เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ 10-19 ปี มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย น้อยกว่าเด็กข้ามชาติที่ครอบครัวอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่ำกว่า 10 ปี หรือ ตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป
- 7) **ตัวแปรระดับการบูรณาการเข้ากับสังคมไทยของครอบครัว** เด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีระดับการบูรณาการปานกลางถึงมากมีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติในครอบครัวที่มีระดับการบูรณาการกับสังคมไทยน้อยหรือไม่เลย
- 8) **ตัวแปรอายุของผู้ดูแลหลัก** เด็กข้ามชาติที่มีผู้ดูแลหลักอยู่ในช่วงอายุ 35-44 ปี มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่มีผู้ดูแลหลักอายุน้อยกว่า 35 ปี หรือตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป

- 9) **ตัวแปรอาชีพของผู้ดูแลหลัก** เด็กข้ามชาติที่มีผู้ดูแลหลักเป็นกลุ่มว่างงานหรือเกษียณหรือกำลังรองานตามฤดูกาล มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย ต่ำกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีงานทำและมีรายได้ หรือเป็นแม่บ้าน ดูแลคนในครอบครัว
- 10) **ตัวแปรการมีเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทย** เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักถือบัตรแรงงานไปกลับตามมาตรา 64 ของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย ต่ำกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักถือเอกสารอนุญาตอยู่ในประเทศไทยในลักษณะอื่น ๆ รวมถึงที่ผู้ดูแลหลักไม่มีเอกสาร
- 11) **ตัวแปรการมีใบอนุญาตทำงานของผู้ดูแลหลัก** เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก ไม่มีหรือเคยมีแต่ปัจจุบันไม่มีใบอนุญาตทำงาน มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยสูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีใบอนุญาตทำงาน
- 12) **ตัวแปรความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก** เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลัก สื่อสารภาษาไทยได้เล็กน้อยหรือไม่ได้เลย มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย น้อยกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักสื่อสารหรือใช้ภาษาไทยได้ปานกลาง ถึงดีหรือดีมาก
- 13) **ตัวแปรการรับรู้สิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กข้ามชาติของผู้ดูแลหลัก** เด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักมีความรู้เรื่องสิทธิในการได้รับการศึกษาของเด็ก มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทย สูงกว่าเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักไม่มีความรู้เรื่องสิทธิในการได้รับการศึกษาของเด็ก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ปัจจัยกำหนดที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเชิงบวก (+) ต่อการเข้าถึงการศึกษาในโรงเรียนไทยของเด็กข้ามชาติ มีด้วยกัน 4 ปัจจัย ได้แก่ การได้จดทะเบียนการเกิด (หรือมีสูติบัตร) แผนของครอบครัวหรือผู้ดูแลหลักในการให้เด็กข้ามชาติอาศัยอยู่ในแม่สอดหรือในประเทศไทย หลังจากอายุ 15 ปีขึ้นไป การรับรู้สิทธิของเด็กข้ามชาติโดยครอบครัวหรือผู้ดูแลหลักในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและความสามารถในการใช้ภาษาไทยของผู้ดูแลหลัก

ประเด็นการเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติในโรงเรียนไทย ปัจจัยที่น่าสนใจที่พบว่ามีอิทธิพลเชิงบวก (+) นอกจาก 4 ปัจจัยที่กล่าวข้างต้น ได้แก่ ระดับการบูรณาการเข้ากับสังคมไทยของครอบครัวเด็กข้ามชาติ ปัจจัยอาชีพและการทำงานของผู้ดูแลหลักที่มีงานทำและมีรายได้ซึ่งมั่นคงกว่ากลุ่มที่ผู้ดูแลหลักว่างงาน เกษียณหรือไม่มีงานทำแต่รองานตามฤดูกาล ขณะเดียวกันมีบางปัจจัยที่จากผลการวิเคราะห์ทางสถิติ มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางตรงกันข้ามกับที่คาดการณ์ไว้ต่อการเข้าศึกษาในโรงเรียนไทยของเด็กข้ามชาติ ได้แก่ การมีใบอนุญาตทำงานของผู้ดูแลหลัก ที่พบว่ากลุ่มเด็กข้ามชาติที่ผู้ดูแลหลักไม่มีใบอนุญาตทำงานหรือเคยมีแต่ปัจจุบันไม่มี มีแนวโน้มในการศึกษาในโรงเรียนไทยมากกว่ากลุ่มที่ผู้ดูแลหลักมีใบอนุญาตทำงาน

ข้อเสนอแนะ

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงภาคเอกชนในพื้นที่ มีมุมมองว่า หากเด็กข้ามชาติ ทั้งกลุ่มที่มีสัญชาติหรือไม่มีสัญชาติไทย มีเอกสารหรือไม่มีเอกสาร ไม่สามารถเข้าถึง การศึกษาได้อย่างเหมาะสม ในระยะยาวอาจทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคมหรือภาวะแก่ประเทศได้ ในทาง ตรงกันข้ามการให้การศึกษาและโอกาสในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แก่เด็กกลุ่มนี้ อาจเป็นช่องทางใน การช่วยเหลือประเทศทางหนึ่งได้ในระยะยาว ดังนั้น จึงควรมีการจัดระเบียบการจ้างงานกลุ่มแรงงานข้าม ชาติในพื้นที่ให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการจัดการการศึกษา ให้แก่เด็กข้ามชาติที่ติดตามแรงงานข้ามชาติเข้ามาภายในประเทศไทย หรือเกิดในประเทศไทย ควบคู่ไป กับการพิจารณากำหนดแผนในการใช้ประโยชน์จากเด็กข้ามชาติที่เกิดและได้รับการศึกษาในประเทศไทย ในระยะยาว ซึ่งสามารถจะเป็นฟันเฟืองที่สำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่

ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ เด็กข้ามชาติจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มที่มีแนวโน้มอาศัยอยู่ในประเทศ ไทยระยะยาว สามารถเข้าถึงและได้รับการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา แต่จำนวนมากเมื่อจบระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายแล้วยังค่อนข้างมีโอกาสที่จำกัดในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาด้วยปัจจัยข้อจำกัด หลายๆ ด้าน การส่งเสริมโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของเด็กข้ามชาติกลุ่มที่มีศักยภาพ เป็น เรื่องที่พื้นที่อาจพิจารณาให้การสนับสนุน ที่ผ่านมามีเด็กข้ามชาติที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจาก โรงเรียนไทยรวมถึงศูนย์เรียนรู้จำนวนมากสามารถไปศึกษาต่อหลักสูตรวิชาชีพหรืออาชีวศึกษา ซึ่งเป็น การเพิ่มกำลังคนที่มีคุณภาพในการทำงานและช่วยเหลือการพัฒนาในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง ส่วนหนึ่งทำงาน ในภาคบริการเท่าที่มีโอกาส จำนวนหนึ่งทำงานในลักษณะขององค์กรชุมชนช่วยเหลือ ทั้งชุมชนไทยและ ชุมชนประชากรข้ามชาติในพื้นที่ และมีหลายคนที่ย้ายไปทำงานในประเทศต้นทาง ซึ่งจะเห็นได้ว่า สามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ทั้งในประเทศไทยและประเทศต้นทาง โดยเด็กข้ามชาติที่รับการศึกษา ในประเทศไทยสามารถเป็นตัวการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่ชายแดนได้เป็นอย่างดี

สำหรับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไทย ควรพิจารณาส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มความสามารถของนักเรียนด้านภาษาที่หลากหลาย (multilingual skill) โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งควรให้ความสำคัญกับเรื่องความเข้าใจและทักษะในการทำงานภายใต้ สิ่งแวดล้อมและบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมสูง (multiculturalism) ในอนาคตที่ อำเภอมแม่สอดพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ตามแผนงานที่ประเทศกำหนดไว้ จะก่อให้เกิดผลกระทบ และโอกาสในการจ้างงานในพื้นที่ที่เพิ่มสูงขึ้น เด็กข้ามชาติและนักเรียนไทยในพื้นที่ที่ได้รับโอกาสทาง การศึกษาจะมีโอกาสในการทำงานในระยะยาวที่มากขึ้น แต่จำเป็นต้องมีความสามารถทางด้านภาษาที่ หลากหลายและมีความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา ควรมีการจัดทำหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับ education pathway แก่เด็กข้ามชาติที่เกิดในไทยว่าสามารถมีโอกาและช่องทางอย่างไรในการที่จะเข้าถึงการศึกษา ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กข้ามชาติ ครอบครัวแรงงานข้ามชาติและเศรษฐกิจ สังคมไทยในอนาคต ข้อเสนอแนะนี้เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากการที่ประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้กับประชากร

ข้ามชาติที่เกิดในประเทศ มีเอกสารการจดทะเบียนการเกิด พำนักและศึกษาต่อเนื่องจนจบระดับชั้นปริญญาตรีสามารถยื่นขอสัญชาติไทยได้ การให้คำแนะนำและข้อมูลนี้แก่พ่อแม่แรงงานข้ามชาติจะเป็นการสร้างทัศนคติใหม่และส่งเสริมให้ครอบครัวแรงงานข้ามชาติส่งบุตรหลานที่เป็นเด็กข้ามชาติเข้าศึกษาในระบบการศึกษาในระหว่างที่อยู่ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

ในขณะที่เดียวกัน จากผลการศึกษาที่พบในการสำรวจเชิงปริมาณ ว่าครอบครัวแรงงานข้ามชาติจำนวนหนึ่งยังคงไม่ทราบ หรือไม่รับรู้ เกี่ยวกับสิทธิของเด็กข้ามชาติในการเข้าถึงการศึกษาในประเทศไทยว่าเด็กทุกคนสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้ แม้ว่าพ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติอาจจะไม่มีเอกสารในการอยู่อาศัย หรือใบอนุญาตทำงาน ประเด็นนี้ เป็นอีกเรื่องที่มีความสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ควรตระหนักและส่งเสริมให้เกิดการรับรู้สิทธิและตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาของเด็กข้ามชาติในครอบครัวแรงงานข้ามชาติเพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Chamchan, C. & Apipornchaisakul, K. (2016). *“Health Security for Cross-border Migrants in Thailand: Where have we been?”*. In Sureeporn Punpuing, et, al. (editors). IPSR 2016 Annual Conference Proceeding: Thailand in the Era of Transnational Migration. Publication/ Institute for Population and Social Research, Mahidol University No. 455.
- Chamchan, C., Apipornchaisakul, K. & Thianlai, K. (2017). A Baseline Survey of “Empowering Civil Society Organizations for the Protection of Migrant Children (ECPMC)” Project, Publication / Institute for Population and Social Research, Mahidol University; no. 469
- Chamratrithirong, A., Punpuing, S., Boonchalaksi, W., Holomyong, C., Chamchan, C., Apipornchaisakul, K., Youngpanichchakul. (2014). The Impact evaluation Survey 2014 of the Prevention of HIV/AIDS among Migrant Workers in Thailand Project (PHAMIT-2). Supported by The Global Funds to Fight AIDS, Tuberculosis, and Malaria (GFATM): The Global Fund / Program on AIDS (GPA) and Raks Thai Foundation. Published by Raks Thai Foundation.
- Office of Foreign Workers Administration. (2017). Statistics of migrants (Myanma, Lao and Cambosia) June 2017 (in Thai). Retrieved from <http://wp.doe.go.th /wp/>
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2013). Population Projections for Thailand 2010-2040. (in Thai). Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Punpuing, S., Kusakabe, K., Holomyong, C., Chamchan, C., Darawuttimaprakorn, N. (2014). Migrant Children’s Education in thailand. Policy Brife. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

Save the Children. (2014). "Pathway to better future: A review of education for migrant Children in Thailand" Retrieved form https://thailand.savethechildren.net/sites/thailand.savethechildren.net/files/library/Migrant%20education%20annual%20report_full_resized.pdf

Vapattanawong, P., Chamrathirong, A., Punpung, S., Rhucharoenpornpanich, O., & Apipornchaisakul, K. (2016). Size and distribution of cross-border population from Myanmar, Cambodia and Lao PDR in Thailand 2015: Estimation from multiple sources. (in Thai). Thai Population Journal, 5-21.